

Tym większy to zaszczyt dla Orawy i Orawian, gdyż dzieła tego zazdrozczą im językoznawcy i etnografowie zajmujący się innymi regionami Polski.

Mariusz Nowak
Wszystko o gminie Morawica

Morawica. Szkic do portretu gminy, praca zbiorowa, red. prowadzący D. Kowalska, Morawica 2003, 323 s.

Prezentowana poniżej monografia gminy Morawica stanowi pokłosie prac badawczych zaprezentowanych podczas sesji naukowo-literackiej, zatytułowanej *Wszystko o gminie Morawica*. Otrzymała się ona w dniu 16 listopada 2000 r. z inicjatywy – działającego od 1994 r. – Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Morawickiej oraz przy czynnym współudziale Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Kielcach. W końcu 2003 r. przy dużych staraniach sympatyków Towarzystwa oraz pomocy Rady Gminy w Morawicy, Stowarzyszenia Rozwoju Lokalnego i Filantropii w Kielcach doszło do wydania wygłoszonych wówczas referatów.

Powyższa praca stanowi dowód na – pogłębiający się w ostatnich latach – wzrost zainteresowania czytelników oraz środowisk lokalnych problematyką szeroko rozumianego regionu Kielecczyzny. Dotyczy to nie tylko kwestii charakterystyki ogólnej tego wyodrębnionego historycznie i kulturowo terytorium lecz także i leżących na tym terenie miejscowości¹. Z racji bogactwa tematyki regionalnej, badacze koncentrują się również na dziejach miejscowych wybitnych indywidualności² oraz podejmują się analizy działalności publicznej poszczególnych środowisk zawodowych i społecznych³.

¹W ostatnich dekadach doszło do opublikowania szeregu opracowań opisujących problematykę ziem oraz miejscowości zlokalizowanych między Wisłą i Pilicą oraz terenów z nimi sąsiadujących. Wśród nich na uwagę zasługują, m.in.: *Białobrzegi. Studia i szkice miasta*, pod red. R. Renz, Radom 1999; Z. Guldon, A. Massalski, *Historia Kielc do 1945 r.*, Kielce 2000; S. Piątkowski, *Radom. Zarys dziejów miasta*, Radom 2000; *Powiat radomski*, pod red. J. Bonieckiego, S. Oskici, S. Witkowskiego, Radom 1976; *Osada Kamienna*, opracowanie i wybór tekstów J. Rele, Kielce 1988; *Studia i materiały do dziejów Kielecczyzny*, pod red. W. Cabana, t. I, Kielce 1998; R. Wrońska-Gorzowska, E. Gorzowski, *Album Kielecki. Starówka*, cz. III – *Kleryków*, Kielce 1999; *Miasteczka guberni kieleckiej w latach 1890–1914. Zabudowa – rozwój – społeczeństwo*, Kielce 1999; R. Piasecka, *Spółczesność powiatu jędrzejowskiego w latach 1918–1939*, Kielce 2000; *Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego*, pod red. F. Kiryka i R. Kołodziejczyka, t. I–II, Warszawa 1978; *Spacer po dawnym Samsonowie. Samsonów wczoraj i dziś*, Wrocław 1988; *Bodzentyn. Z dziejów miasta w XII–XX wieku*, pod red. K. Brachy, Kielce 1998; J. Fijałkowski, M. A. Zarębski, *Staszów wczoraj i dziś*, Staszów 1999.

²Por. np.: *Stefan Czarnecki, Żołnierz – obywatel – polityk*, pod red. W. Kosińskiego, Kielce 1999; *Ks. Piotr Ściegienny. Epoka, dzieło, pokłosie*, pod red. W. Cabana, Kielce 1996; B. K. Erber, *Józef Piłat 1900–1971*, Kielce 1972.

³S. Iwanika, *Dzieje gospodarcze wsi kieleckiej 1944–1974*, Kielce 1999; tenże, *Ziemiańskie dobra kulturowe w województwie kieleckim (1944–1946)*, Kielce

Wymiernym wskaźnikiem aktywności badawczej w tej dziedzinie są także liczne sesje naukowe, którym towarzyszy duże zainteresowanie społeczności lokalnych⁴. Potwierdza to tym samym istnienie zapotrzebowania społecznego, poświadczającego świadomość postępujących zmian w otaczającym ich krajobrazie historycznym i kulturowym.

Wskazana wyżej praca zbiorowa pt. *Morawica. Szkic do portretu gminy* stanowi publikację, która wpisuje się w – powstały w ostatniej dekadzie – swoisty cykl monografii gmin obecnego województwa świętokrzyskiego⁵. Prezentują one dotychczasowy stan badań specjalistów oraz popularyzatorów nad dziejami „małych ojczyzn” na terenie Kielecczyzny. Powyższej pracy zbiorowej nadano formę studium popularnonaukowego, które swoją formułą ma trafiać do szerokiego grona czytelników. Jest to tym bardziej cenna inicjatywa, iż dotychczas nie doszło do podjęcia próby przygotowania monografii gminy Morawica⁶.

1997; G. Miernik, *Opór chłopów wobec kolektywizacji w województwie kieleckim 1948–1956*, Kielce 1999; B. Stanaśzek, *Duchowieństwo diecezji sandomierskiej w latach 1918–1939*, Lublin 1999; M. B. Markowski, *Obywatele ziemscy w województwie kieleckim 1918–1939*, Kielce 1993; S. Wiech, *Rzemieślnicy małych miasteczek guberni kieleckiej w latach 1870–1914*, Kielce 1995; J. Naumiuk, *Robotnicze Kielce (1918–1939)*, Łódź 1972; M. B. Markowski, *Sfery przemysłowe i ziemiaństwo w województwie kieleckim 1918–1939*, Kielce 1990; R. Renz, *Spółeczności małomiasteczkowe w województwie kieleckim 1918–1939*, Kielce 1990. Trzytomowe wydawnictwo prezentujące historie znanych rodów Kielc i Kielecczyzny: *Stąd nasz ród*, pod red. D. Półrola-Parol, Staszów 2002.

⁴ Dowodem tego mogą być konferencje naukowe organizowane przez m.in. Instytut Historii Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach: *Region świętokrzyski. Mit czy rzeczywistość?* (Kielce, 23 maja 2001 r.); *Klasztor na Świętym Krzyżu w polskiej kulturze narodowej* (Kielce, 15–16 marca 2000 r.); *Kościół katolicki w Małopolsce w średniowieczu i we wczesnym okresie nowożytnym* (Kielce – Wólka Milanowska, 4–6 grudnia 2000 r.); *Kielce w latach I wojny światowej* (Kielce, 5 listopada 2003 r.).

⁵ Dotychczas ukazały się następujące publikacje: *Z dziejów Włoszczowskiego*, pod red. A. Massalskiego i B. Szabat, Kielce 1991; *W kasztelańskim Małogoszczu. Monografia historyczno-gospodarcza Małogoszcza i okolicy*, pod red. E. Kosika, Małogoszcz 1994; *W rycerskim Strawczyniu. Monografia historyczno-gospodarcza gminy Strawczyn*, pod red. E. Kosika, R. Nadgowskiego, Kielce 1998; *W królewskich Chęcinach. Monografia historyczno-gospodarcza gminy Chęciny*, pod red. E. Kosika, R. Nadgowskiego, Kielce 1996; *W Białym Zagłębiu. Historia i dzień dzisiejszy cementowni Nowiny Dyckerhoff*, oprac. E. Kosika, Kielce 1998; *W szlacheckim Piekoszowie. Monografia historyczno-gospodarcza gminy Piekoszów*, pod red. E. Kosika, E. Nadgowskiego, Kielce 1996; *W sarmackim Krasocinie. Monografia historyczno-gospodarcza gminy Krasocin*, pod red. E. Kosika, Kielce 1997; *We włościańskim Mniowie. Monografia historyczno-gospodarcza gminy Mniów*, pod red. E. Kosika, Kielce 1999.

⁶ W szeregu prac problem dziejów ziemi morawickiej znajduje pewne odniesienie; jednak w wielu wypadkach – ze względu na omawianą problematykę – stanowi w nich kwestię marginalną. Stąd na uwagę zasługują prace w szerszy sposób traktujące powyższą tematykę, w tym m.in.: S. Borkiewicz, Z. Linowski, *Monografia historycz-*

Na dzieło składa się czternaście rozdziałów – opatrzonych aparaturą naukową, materiałami ikonograficznymi oraz materiałem statystycznym – które prezentują wszechstronny obraz historii oraz dnia dzisiejszego gminy Morawica. W końcowej partii tekstu zamieszczono również fragmenty twórczości poetyckiej miejscowych liryków. Pod względem tematycznym środowisko historyczne rejonu morawickiego zostało scharakteryzowane w pierwszych sześciu rozdziałach. Pozostałe przedstawiają sylwetki wybitnych mieszkańców gminy oraz jej współczesną historię, ujętą w aspektach perspektywy rozwoju nowoczesnej infrastruktury oraz osiągnięć kulturalno-oświatowych.

Pracę otwiera obszerny rozdział autorstwa Juliana Bartosika, opisujący środowisko geograficzne gminy Morawica. Autor zapoznaje czytelnika z położeniem, budową geologiczną, ukształtowaniem powierzchni, stosunkami hydrologicznymi oraz lokalnymi warunkami klimatycznymi. Wskazana kwestia stanowi podłoże dla – dokonanej przez niego – szczegółowej charakterystyki problematyki agronomicznej. Zaprezentowano tutaj klasyfikację bonitacyjną tutejszych gleb wraz z omówieniem usytuowania kompleksów ich przydatności rolniczej. Na bazie ustaleń autora możemy wskazać, iż wartość produkcyjna gruntów ornych jest bardzo niska. Ponad 64% ich areału stanowią gleby klasy V i VI, które uformowały się z piasków przetworzonych, glin i ilów.

Jest to niezwykle istotne zagadnienie, zważywszy, iż zarówno w przeszłości, jak i w czasach współczesnych, podstawą bytu mieszkańców gminy Morawica były zajęcia rolnicze. Dlatego też wskazana problematyka jest ważna w ukazaniu historii tego regionu. Występowanie choćby stanowisk archeologicznych jest w znacznym stopniu uzależnione od czynników fizjograficznych. Dla starożytnego (choć nie tylko) osadnictwa, podstawowe znaczenie miała sieć rzeczna oraz jakość gleb, warunkująca sposób zagospodarowania środowiska.

Z treścią rozdziału I koresponduje rozdział II – *Znaleziska i odkrycia archeologiczne na terenie gminy Morawica* – autorstwa Andrzeja Przychodniego. Otwiera on tym samym problematykę prezentacji stanu badań nad historią regionu morawickiego. Powyższe zagadnienia wskazują, iż zachowały się tutaj materialne świadectwa stałego pobytu grup ludzkich, od epoki kamienia po wczesne średniowiecze. Autor prezentuje bogaty materiał naukowy będący efektem badań dokonanych jeszcze w XIX i XX wieku⁷. Z tego

na i gospodarcza Ziemi Jędrzejowskiej, Kielce 1937; W. Caban, *Powstanie styczniowe w rejonie Gór Świętokrzyskich*, Warszawa 1989; B. Erber, *Ośrodek Garncarstwa w Chalupkach*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach” XIII, 1984; W. Klimek, *Kieleckie. Rozwój województwa w Polsce Ludowej*, Warszawa 1967; F. P. Navarra, *Monografia kościołów diecezji kieleckiej*, Warszawa 1912; J. Pazdur, *Dzieje Kielc do 1863 r.*, Wrocław 1967; Ks. Piotr Ściegienny, *Epoka, dzieło...*; T. i Z. Sabatowie, *Kaplica pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Morawicy*, Kielce 1990; *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, t. VI, Warszawa 1885, s. 669–670; B. Szabat, *Szkolnictwo początkowe Kielc i powiatu kieleckiego w latach 1864–1915*, Kielce 1983; J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Stopnickiem*, Marjówka 1929.

⁷ Por. K. Ryszevska, *Z dziejów badań archeologicznych na Kielecczyźnie w XIX wieku*, „Rocznik Świętokrzyski” XXVII, 2000, s. 27–37.

też względu czytelnik zapoznaje się z przeglądem siedlisk ludzkich od ostatniego zlodowacenia, poprzez epokę brązu, wczesnego żelaza oraz tzw. okresu rzymskiego.

Ciekawym elementem ustaleń autora jest fakt potwierdzający, iż najstarsze znalezisko pochodzące ze schyłkowego paleolitu – przypisane kulturze świderskiej – było wynikiem amatorskich poszukiwań prowadzonych przez znanego regionalistę, wikariusza kieleckiego a następnie wieloletniego proboszcza w Kijach – ks. Władysława Siarkowskiego⁸. Równie bogato prezentuje się kwestia ustaleń archeologicznych w średniowieczu i okresie nowożytnym. Dla interesującego nas obszaru, ważnym odkryciem były znaleziska stwierdzające, iż starą metrykę – wczesnośredniowieczną – posiadają ślady osad (Bilcza, Nida, Radomice, Zabórz) i grodzisk (Bieleckie Młyny). Natomiast sam teren Morawicy należał do rozległego klucza majątkowego rodu Jelitczyków-Nagodów.

Rozdział III zatytułowany *Z dziejów gminy Morawica* został przygotowany przez Jana Główkę. W oparciu o szeroko wykorzystaną bibliografię oraz materiał archiwalny, autor kreśli dzieje nowożytne i współczesne terenów przynależnych obecnie do gminy morawickiej. Szczególnie istotnym elementem wywodu autora jest wyjaśnienie etymologii nazwy „Morawica”. Jest to szczególnie ciekawe, zważywszy, iż wiąże się ona z warunkami terenowymi, tj. podmokłymi terenami łąkowymi, tzw. „morawistymi.”

Na tle charakterystyki przemian przynależności administracyjnej tego obszaru na przestrzeni XVIII–XX wieku, autor ukazuje problematykę stosunków społecznych i własnościowych na terenach dzisiejszej gminy. Szczególnie ciekawą problematyką jawi się sprawa wyższej własności ziemskiej, w tym zwłaszcza dziejów właścicieli dóbr morawickich, tj. Morawickich (Morawieckich) oraz Oraczewskich.

Zdaniem Jana GłóWKI wskazane rody ziemiańskie odegrały kluczową rolę w rozwoju gospodarki regionu, w tym szczególnie sektora rolniczego⁹. Autor ukazując dzieje gminy nie zapomniał o prezentacji wydarzeń, które rozgrywały się na terenie dzisiejszej gminy, lub w których uczestniczyli jej mieszkańcy. Na uwagę zasługuje zwłaszcza problem wypadków jakie rozgrywały się w 1844 r. w czasie spisku ks. Piotra Ściegiennego oraz w latach 1863–1864 w okresie powstania styczniowego.

Rozdział IV przygotowany przez Bogumiłę Szurową, ukazuje stan zachowania tradycyjnych elementów w układzie przestrzennym wsi gminy Morawica. Autorka ukazuje czytelnikowi niezwykle interesujący problem, przemian w układzie przestrzennym gruntów i zabudowy tamtejszych wsi, posiadających różną proveniencję chronologiczną,

⁸ Ustalenia ks. Siarkowskiego zostały zamieszczone w: W. Siarkowski, *Wiadomość o zabytkach przedhistorycznych na Turku (pod Leszczynami), w Morawicy i w Trzcionej (pod Zagrodami) w Kieleckiem (z dwiema tablicami)*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej” XI, 1887, s. 1, 6–9, 12, 20. Zob. badania dotyczące działalności ks. Siarkowskiego: K. Ryszewska, *Ksiądz Władysław Siarkowski (1840–1902) jako archeolog amator*, „Kieleckie Studia Historyczne” XIII, 1995, s. 167–177.

⁹ Ustalenia autora potwierdzają badania zaprezentowane w m.in.: J. Krzepela, *Małopolskie rody ziemiańskie*, Kraków 1928, s. 65–66; S. Borkiewicz, *Z przeszłości ziemi jędrzejowskiej*, [w:] *Monografia historyczna i gospodarcza powiatu jędrzejowskiego*, cz. I, Kielce 1937, s. 19; tenże, *Historia organizacji społeczno-gospodarczych*.

jak i własnościową. Stąd też w artykule dokonano omówienia zróżnicowanej genezy i organizacji przestrzennej wsi rządowych (niegdyś dóbr kościelnych) oraz prywatnych.

W oparciu o własne badania, B. Szurowa scharakteryzowała licznie zachowane zespoły dworsko-folwarczne, zagrody chłopskie, obiekty użyteczności publicznej (tj. kościoły, szkoły, karczmy), budowle usługowe (np. młyny, tartaki, kuźnie) oraz tzw. małą architekturę, tj. krzyże, figury przydrożne i kapliczki¹⁰.

Celnie udowodniła w swym obszernym wywodzie, jak powyższe elementy wraz z czynnikami naturalnymi (tj. warunkami terenowymi, siecią rzeczną) oraz antropologicznymi (z działalnością gospodarczą człowieka) formują kształt miejscowego krajobrazu kulturowego¹¹.

Do powyższej problematyki nawiązuje kolejny – V rozdział: *Zabytkowe budowle i założenia podworskie na obszarze gminy Morawica*. Jego autorka – Anna Adamczyk – prezentuje ośrodki parafialne w Brzezinach i Lisowie, których metryka sięga czasów średniowiecza. W oparciu o bogato wykorzystane źródła archiwalne Kurii Metropolitalnej w Krakowie, diecezji kieleckiej oraz Archiwum Państwowego w Kielcach przeprowadziła analizę przeobrażeń architektury obiektów, tj. kościoła pod wezwaniem Wszystkich Świętych w Brzezinach oraz św. Mikołaja w Lisowie. Prócz wskazanej tematyki, autorka skupiła się na tzw. małej architekturze, uzupełniając artykuł poprzedniczki krótkim przeglądem reprezentatywnych obiektów, tj. kaplicy w Dębskiej Woli oraz Morawicy. W końcowej partii tekstu przeprowadziła prezentację obiektów rezydencjonalnych lokalnego ziemiaństwa, m.in. morawickiego dworu Oraczewskich oraz siedziby Morawickich w Drochowie Dolnym. Przy okazji analizy tej problematyki, została potwierdzona teza o znaczącej pozycji Edwarda i Ludwika Oraczewskich jako działaczy rolniczych i społecznych dziewiętnastowiecznej guberni kieleckiej¹².

Niezwykle interesujący problem historii ośrodka garncarstwa w pobliskich Chałupkach prezentuje w VI rozdziale Barbara Erber (*Historia ośrodka garncarstwa w Chałupkach*). W tej niewielkiej osadzie położonej tuż przy trakcie biegnącym z Pińczowa do Kielc, przez blisko dwa stulecia funkcjonowało silne zaplecze dla rozwoju rękodzieła artystycznego.

Autorka przedstawiła losy przedstawicieli rodów garncarskich Kosów, Kuchniów, Kowalskich, Sowów i Sowińskich, ich podstawowe formy wzornictwa wyrobów oraz

¹⁰ Por. B. Szurowa, *Zmiany układu przestrzennego wsi kieleckiej od XIII do połowy XX wieku*, Kielce 1998.

¹¹ Tenże, *Niektóre aspekty krajobrazu kulturowego na przykładzie wsi kieleckiej*, „Teki Krakowskie” IX, 1999, s. 177.

¹² O randze tego rodu mogą również świadczyć dziewiętnastowieczne koligacje rodzinne z największymi właścicielami ziemskimi na terenie całej guberni – margrabiami Wielopolskimi – ordynatami na Chrobrzu i Książu Wielkim. Por. A. Szwarc, *Od Wielopolskiego do Stronnictwa Polityki Realnej. Zwolennicy ugody z Rosją, ich poglądy i próby działalności politycznej (1864–1905)*, Warszawa 1990, s. 244; T. Zielińska, *Poczet polskich rodów arystokratycznych*, t. I, Warszawa 1997, s. 458; M. Nowak, *Pozycja społeczna Zygmunta Wielopolskiego jako reprezentanta ziemiaństwa guberni kieleckiej w drugiej połowie XIX wieku*, „Rocznik Świętokrzyski” XXVII, s. 53.

sposoby wytwarzania¹³. Próba wskrzeszenia tych bogatych tradycji było powołanie w 1998 r. Ośrodka Garncarstwa w Chałupkach (w pawilonie muzealnym powstałym nad byłym piecem garncarskim).

Dwa kolejne rozdziały – VII i VIII – dotyczą charakterystyki współczesnych osiągnięć społecznych, oświatowych i kulturalnych gminy. W przygotowanym przez Jacka Kuzię rozdziale VII – *Oświata i kultura w gminie Morawica* – dokonano prezentacji bazy oświatowej szkolnictwa podstawowego, gimnazjalnego i średniego. W tutejszej gminie rozwija się dynamicznie życie kulturalne, czego dowodem jest działalność sześciu Kół Gospodyń Wiejskich, Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Morawickiej oraz znanych zespołów folklorystycznych, wielokrotnie nagradzanych na festiwalach i przeglądach kultury ludowej. O prężności tego rejonu decyduje również fakt, iż blisko 40 twórców ludowych zamieszkuje teren gminy.

Rola samorządu jako nie tylko animatora i mecenasa kultury została zwięźle ukazana przez Mariana Burasa w rozdziale VIII zatytułowanym *Rozwój infrastruktury gminy 1990–2000*. Scharakteryzowano w nim postęp cywilizacyjny jaki dokonał się w tym okresie poprzez zrealizowany w dużej części proces wodociągowania, kanalizacji, telefonizacji i modernizacji sieci drogowej. Jak twierdzi autor „tkwiący w centrum wydarzeń z racji pełnionej funkcji [tj. wójta] stara się suchym językiem, bez emocjonalnego zabarwienia, opisać ich historię. Należy pamiętać, że za każdą inwestycją krył się ogromny wysiłek lokalnego społeczeństwa, władz samorządowych i urzędników gminy” (s. 206).

Do problematyki historycznej nawiązuje rozdział IX przygotowany przez Danutę Kowalską. Autorka przedstawia w nim chronologiczny przegląd wydarzeń, które miały miejsce na terenie obecnej gminy w okresie od XIII do początków XXI wieku. Równie ciekawie prezentują się informacje zawarte w kolejnym X rozdziale, który stanowi zbiór ciekawostek ukazujących walory etnograficzne regionu, tradycyjne obrzędy oraz elementy życia zbiorowego, tj. nabożeństwa różańcowe, święcenie pól czy dożynki.

Ostatnie cztery rozdziały: XI (Danieli Kowalskiej – *Wielki Piłat i inni*), XII (Anny Pobochoy-Ignatowskiej – *Ksiądz Piotr Ściegienny – sławny mieszkaniec Bilczy*), XII (Marianny Parlickiej-Słowik – *Julian Smuga*) i XIV (Danieli Kowalskiej – *Twórcy*) odślaniają sylwetki wybitnych mieszkańców regionu, którzy zapisali się w dziewiętnasto- i dwudziestowiecznej historii oraz kulturze narodu polskiego.

Szczególnie interesujący jest fragment pracy ukazujący funkcjonowanie postaci oraz dokonań księdza Ściegiennego w świadomości zbiorowej mieszkańców Bilczy. Anna Pobochoy-Ignatowska dała temu wyraz poprzez przywołanie fragmentów opowieści, wierszy, przyśpiewek i ciekawostek. Z przekazu ludowego, autorka wydobywa faktyczne wydarzenia historyczne, dotyczące epizodów związanych z działalnością niepodległościową Piotra Ściegiennego.

Pracę zamykają podzielone na dwie części przykłady poezji znanych już twórców oraz debiuty młodego pokolenia. Całość zebranego materiału została zwieńczona literaturą, prezentującą w różnych aspektach problematykę miejscowości leżących w gminie Morawica.

¹³ Ich wyroby były znane i sprzedawane na lokalnych jarmarkach; docierały nawet do Końskich i Piotrkowa. Stąd też brak prezentacji chałupczańskiego garncarstwa na słynnej, pierwszej wystawie rolniczej w Kielcach w 1898 r. został dostrzeżony przez zwiedzającą ją publiczność. Por. „Gazeta Kielecka” 1898, nr 61, s. 103.

Podsumowując rozważania dotyczące prezentowanej pracy warto podnieść kilka kwestii. Przede wszystkim należy stwierdzić, iż publikacja stanowi ważny krok w badaniach nad dziejami ziemi morawickiej. Jest to przecież pierwsza i udana próba monograficznej prezentacji tego regionu. Zawarte w niej rzetelne, udokumentowane badania z różnych dziedzin, wnoszą wiele istotnych ustaleń do ogólnego stanu badań nad jego kulturą materialną i historią.

Należy również poprzeć sugestie części autorów pracy, dostrzegających konieczność podjęcia dalszych badań nad dziejami ziemi morawickiej. Szczególnie ważnym, wydaje się – nie ujęte w pracy – podjęcie kwerendy w aspekcie sytuacji społeczności lokalnej w czasie II wojny światowej. Na czoło zagadnień wysuwały się problemy związane z rozwojem struktur organizacyjnych konspiracji niepodległościowej oraz z warunkami egzystencji mieszkańców gminy w czasie okupacji hitlerowskiej. Do równie istotnej – a szerzej nie rozwiniętej w pracy – tematyki należą przemiany demograficzne, gospodarcze i społeczne, jakie dokonały się w latach 1944–1989. Oczywiście, jest zrozumiałe, iż wskazane zagadnienia wymagają długotrwałych badań. Jednak należy wyrazić nadzieję, iż w bliższej perspektywie zostaną one udostępnione szerszej publiczności.

Nie należy zapominać o walorze popularyzatorskim pracy, stanowiącej tym samym odpowiedź na duże zapotrzebowanie społeczne. Dodatkowym jej walorem jest komunikatywność poprzez przystępny język – często specjalistycznych – wywodów dodatkowo podkreślona dzięki zamieszczonym fotografiom, rysunkom i materiałom statystycznym. Z powyższych względów cel pracy, tj. przygotowanie dzieła popularyzującego dzieje gminy Morawica został osiągnięty w stopniu zadowalającym.

Wyrażając zatem uznanie dla działaczy Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Morawickiej oraz mieszkańców gminy, którzy przyczynili się do powstania udanej monografii regionu, należy życzyć podjęcia trudu publikacji kolejnych prac ukazujących zarówno dzieje, jak i dzień dzisiejszy, ich własnej „małej ojczyzny”.

Stanisław Dobosz
**Fragmentami historia
opowiadana, diariusz, kroniki
i wspomnienia, czyli
monografia wsi Radziechowy**

Hieronim Woźniak, *Radziechowy.
Monografia wsi, Radziechowy 2002, 360 s.*

Radziechowy, powiat żywiecki, miejscowość, która w 2002 r. dołączyła do tych nielicznych polskich wsi, które dysponują wydaną drukiem własną historią. Jej autorem jest pasjonat żywieckiej wsi, historyk, publicysta i dziennikarz – Hieronim Woźniak. Z tych zainteresowań zrodził się cykl artykułów, których tematem były ważne dla środowiska wydarzenia historyczne, ludzie, ich praca i obyczaje, które miały tu miejsce na przestrzeni wieków. Od 1989 r. drukował je w miesięczniku „Gazeta Żywiecka”, „Karcie Groni” i wreszcie w założonym w 1989 r. przez siebie dwutygodniku „Nad Sołą i Koszarawą”.

Napisana przez H. Woźniaka wielowątkowa monografia obejmuje dzieje Radziechów od czasów najdawniejszych po 2000 r. Z materiału w niej podanego można wydzielić 3